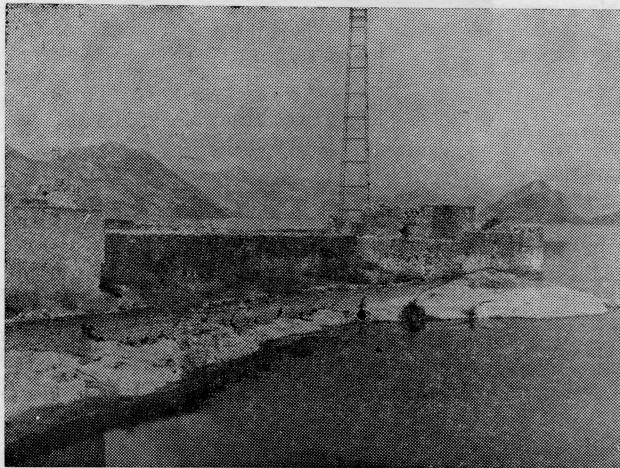

Lesendro

Do izgradnje željezničke pruge normalnog kolosjeka Titograd — Bar i magistrale Titograd — Petrovac 1959. godine Lesendro je bilo ostrvce u Skadarskom jezeru. Ovo malo ostrvce veličine oko 3.000 m² bilo je skoro sasvim golo i samo djelimično obraslo šipražjem. Susjedna Vranjina (udaljena samo 300 metara) je od davnina naseljena i još u srednjem vijeku je na njoj osnovana pravoslavna mitropolija, dok je isto kao i Lesendro od Turaka bilo slobodno tj. na njima se nijesu utvrđivali niti ih zaposjedali. Ceklinjani su kroz čitav 18. vijek a naročito u prvoj polovini 19. vijeka neprekidno ratovali po Jezeru i često puta i sam grad Skadar ugrožavali. Sve te čete su prolazile pored Lesendra kao »ključa od Jezera« (kako je nazivano) i nesmetano se vraćali, iako je uvijek na gradu Žabljaku (udaljenju oko 5 km.) stajala vrlo jaka turska posada sa garnizonom. Da bi i dalje Lesendro kao »ključ Jezera« služio za crnogorsko četovanje i radi komunikacije između riječke i crmničke Nahije vladika Rade odlučio da na Lesendru sazida tvrđavu kao pretstražu protivu Turaka na tome tako važnom strateškom mjestu. On to uradi u martu 1843. godine sagradi zvanu Vladičinu kulu, postavi pandure naoružane puškama i jaganima, da motre na pogranične Turke i osiguraju sva-

ko kretanje Crnogoraca. Skadarski vezir Osman-paša Skopljak je nerado gledao na gradnju ove tvrđave i na njoj stalnu crnogorsku posadu i već je smišljao kako da zaposjedne i Lesendro i Vranjinu. I uskoro mu se dala zgodna prilika da tu svoju zamisao i ostvari. U septembru iste ove 1843. godine Njegoš je morao sa vrlo jakim snagama poći na Grahovo da stane na put Ali-paši Stočeviću, koji je od Hercegovine nadirao ka Grahovu. Pored Katunske nahije vladika mobilise Crmničku i Riječku nahiju i krene ka Hercegovini, ostavljajući kao posadu na Lesendru samo nepunu stotinu boraca iz malog plemena Građana na čelu sa senatorom i popom Vukalom Đukanovićem. Pri kretanju vladika popu ponudi još jednu ili dvije čete da čuvaju Lesendro i Vranjinu na što mu hrabri Vukale odgovori: Dosta je gospodare, ne treba više, i dok je mojih sto Građana i moje dvije puške male staćemo na put i najvećoj turskoj sili.

Vladika je i dalje nastojao da se ta posada pojača bar sa još jednom četom što žustri pop odbija i ponavlja da je dosta njih za odbranu. Naravno da je Osman-paša iskoristio vladičino odsustvo i odlazak Crmničke i Riječke nahije na Grahovo i već organizuje pohod na ostrva Lesendro i Vranjinu. Sa čuvenim ulcinjskim jedrenjacima i velikim krajinskim lađama jedne mračne novembarske noći iskra se na Lesendro i Vranjinu oko 4.000 Turaka, dovozeći sobom i sedam topova. Turci su svom jačinom udarili na Lesendro što je omogućilo stanovništvu Vranjine da uteče u Odrinsku Goru dok se između pedeset puti brojnijih Turaka i Građana razvila ljuta borba na ostrvu. I Turci zaposjednu ostrvo Lesendro kao i Vranjinu gdje spale manastir. U ovom žestokom boju za ostrvo porignuše 7 boraca: Vukale Krstićev Petrović, Đukan Medov Petrović, Ivan Hotašev Vuković, Dumo Kojičin Barjanović, Krsto Šćepanov Ivanović, Ilija Pavićev Milanović i Krstić Jovišin Vukašević, osamnaestorica se raniše, nekolicina uspiju da se plivanjem spase a pedeset i jednoga Turci zarobe i odvedu za Skadar. Odvozeći zarobljene Građane ka Skadru Turci (uglavnom Arnauti iz Krajine skadarske) računali su da su ovo Ceklinjani smišljali su da ih pobiju i potope, za osvetu za stotine žrtava i strahovanja koje su za sto i pedeset godina od njih imali. I jedva da su zarobljeni uspjeli ih ubijediti da oni nijesu Ceklinjani već Građani, te su i stigli u Skadar, odakle su uskoro po dogovoru vraćeni natrag. Vladika je na Grahovu uskoro saznao za napad Turaka i kako su zaposjeli i Lesendro i Vranjinu i strašno ljut na popa Vukala uzviknuo je: »Pope pope rda, te

Otok »Lesendro« na Skadarskom jezeru

ubila a zar ti ja ne rekoš da ti nije dosta tvojih stotinu Gradana niti tvoje dvije puške male, te mi Turci uzeše Lesendro i Vranjinu«. I odmah uputi natrag Crmničane i dio boraca Riječke nahije da stanu na put Osman-paši a ko bude namjeran da pođe i dalje u osvajanju, dok popu oduzme zvanje senatora ljubotinjsko-gradanskog i imenuje Petra Filipova Vujovića. Istih dana vladika je načinio mir sa Alipašom i sam se vratio u namjeri da vrati ostrva i potjera Turke sa njih. Ali Turci su se odmah utvrdili, na Lesendru postavili 7 topova i vrlo jaku posadu, dok su nošu uvijek patrolirale po dvije lađe krcate borcima i sa po jednim topom u svakoj. Vladika lično dođe u neposrednu daljinu od ostrva na mjesto Mededa, daleko od Lesendra nešto više od kilometra, ali je imao samo jedan malen top sa nekoliko metaka, i gađao je Turke na Lesendru koji su uzvraćali jaku paljbu sa sviju svojih sedam topova i ubrzo učutkali vladičin topčić, a od jednog neprijateljskog metka zamalo i sam vladika da nije poginuo. Morao se vratiti vrlo žalostan za izgubljena ostrva sa čime se nikako ne pomiruje već se povezuje sa brodograditeljima iz Dubrovnika i Boke da bi ostvario flotilju sposobnu da zauzme od Turaka ova svoja dva ostrva. Ali od tog plana ništa se nije realiziralo, i vladika u proljeću 1844. godine na proputovanju za Beč navrati na Korčulu i angažuje čuvenog brodograditelja Antuna Šolatića za ovu akciju. Ali ni taj mu poduhvat nije urodio plodom, već na kraju angažuje rusku i austrijsku diplomatiju da bi na taj način dobio oteta ostrva, što se sve to na kraju krajeva završava neuspjehom. Tako je Njegoš strašno zažalio za ova dva ostrva a posebno za Lesendrom, da je to i ostalo kao primjer žalosti i muke sa izrekom: »Izgore kao vladika za Lesendrom«. Turci na ostrvu sagrađe brojne kule i utvrde, postave stalnu posadu od 500 dobro naoružanih boraca, 7 topova i više velikih lađa, postavljajući im za poglavice čuvenog junaka Emin-agu (Arnuata iz Toske) i još glasnijeg harambašu Selman-agu Murića zvanog Selim-Golem. Turci sazidaju i na Vranjini svoje pandurice kao i na susjedna mjesta: na manastiru, na Koščelicama, i na Bakinim Tiglama sa određenom i stalnom posadom. Turski osvajači zaposijedanjem ova dva ključna ostrva mislili su da su zauvijek onemogućili ceklinsko četovanje po jezeru. Ali su se u tome svome računanju još odmah prevarili, pošto su male ali hrabre čete ratnika, noću i tajno, prolazile pored jake turske posade i širinom jezera, Krajinom i sve do Malesije Turke sjekli i plijen dogonili. I u jednom takvom sukobu uskoro pogine pored ostalih i sam poglavica Selim-Golem kod mjesta Debela Glava. A najveća i najznačajnija borba Ceklinjana i Turaka, a u neposrednoj blizini Lesendra, odigrala se od 11./ 23. februara 1858. godine, kada su se u dubini noći sukobile dvije crnogorske lađe sa više turskih. U tome ljutom boju, po zimskoj mjesečini između Lesendra i Tankog Rta poraženi su Turci i jedva da su se održali u dobro utvrđenom ostrvu. Tu je poginulo njih osamnaest, utopilo šest a teško i lako ranjeno dva puta toliko, dok od Crnogoraca poginuše trojica: Niko Dumov (stotinar garde) i Pero Dumov (braća) Jovanović i Savo Ivo Pejović. Zaplijenjen je jedan top i dvije lađe koje su dovezene na Rijeku. Na tome zarobljenom topu, koji je stajao na Gornjem Ceklinu sve do austrougarske okupacije 1916. godine, stajao je ispisan tekst:

S Lesendra me kobna sreća
i Đokova hrabra mišca
(pop Đoko Pejović, komandant ceklinski)
i njegovog vrllog jata
na valove Blata fata,
pa u gnijezdo sokolova
na saranu sad ostavlja.

Ovaj top je bio najvidniji znak za tako brilijantnu pobjedu na Skaradskom jezeru. (O ovom junačkom megdanu kod Lesendra postoji pjesma u »Junačkom spomeniku«, pod naslovom »Osveta popa Radosava«). Poslije ove bitke Turci još više utvrde ostrvo i pojačaju posadu te su se uglavnom i osigurali od stalnih crnogorskih u-

pada. A poslije rata 1862. godine crnogorsko-turska komisija je razgraničila i ovu zonu prema Turskoj, poslije čega su i ceklinska četovanja po Skadarskom jezeru uglavnom i prestala. Krajem oktobra 1877. godine je neprimjetno pored Lesendra prevezena dosta brojna crnogorska artiljerija, koja se hitno iz Bjelopavlića prebacila ka Baru da bi ga opsjela i zauzela, čime je trebala biti iznenađena austrijska vlada koja je spremišljala da iskoristi ratnu situaciju i od Turaka preuzme grad Bar. Ostrvo Lesendro kao i Vranjina su konačno oslobođeni i pripojeni Crnoj Gori 7. (19) januara 1878. godine. Uskoro je na Lesendru podignuta oružnica sa ratnom zalihom. Od prvog svjetskog rata tu samo zjape prazne, gole i nepokrivene a dobro očuvane kule i bedemi.

Lesendro, ovo istorijsko mjesto, pored magistrale, stoji sačuvano i pusto, i treba ga obilježiti jednom skromnom spomen-pločom.

Dvije pjesme

U VREMENU NOĆI

Miruju deve nejasnih noći
Veče se okiva u mirisnom nervu
Klupko zamršenih lampiona ozareno puca
Obljeće u snu mjeseca ogledalo vjetra

Plovi bezbrižni okus gorke soli
Raste obruč vojnika dozrelog mraka
Tišinom veslaju gospodari visina
Srebrenim putima zvijezdanih vožnji

Svježi san u luci bdiše
Iznana duša pračka po pjeni valova
Umiru oči u zagrljaju utrobe noći
Slještenu algu slete golubovi tame.

STAKLENE OČI POD OKRILJEM MORA

Dim trepti uz obješena rebra
Podzemni sivi sumrak hlad duše
Obamrlost bez sjaja bunca
Zlatno zanesena duša se kameni

Zbiljska opojnost mora studenih dubina
Crveno obećanje tiho roni
Razgranati koralj bilježi prolaznike
Pjesak dubina budi umorne rakove

Velika riba zaustavlja peraje
Maglice klobuka šire se rasplakane
Ranjeni konjić umire na cvijetnom sagu algi
Prigušen se čuje log granitnih aroma

Osebujni bokovi tajni znameniti izgaranja
Preliva se leća znanja u međašu struja
U dubini sijevaju jasne igle ogledala nebeskih
Posljednji fosfori sjaje na početku koncertnih spilja

Vlatković Frano, Orebić